

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.1.01>

Ірина ЛЕПЕТЮК

Роль історичної пам'яті у формуванні лінгвокультурних репрезентацій сучасної французької мови

IRYNA LEPETYUK. **The role of historical memory in the formation of linguistic and cultural representations of the modern French language.** *The article uses the Lacanian approach to the analysis of discourses in their interaction, and the cross-breeding of university discourse with historical-social discourse. The task of the research is to identify the types and types of linguistic and cultural representations that arise as a result of such interpenetration and to determine their role in teaching a foreign language. Linguistic and cultural representations related to the features and traditions of the French, historical figures and statements of prominent historical figures are analyzed. It was also investigated which linguistic and cultural representations of the French language influence the modern mentality of the French.*

Keywords: *historical memory, linguistic and cultural representations, modern French language, Jacques Lacan.*

1. Вступ

Однією з особливостей структурного психоаналізу Жака Лакана є його багатовимірність та мультидисциплінарність. Так в своєму опусі «Зворотній бік психоаналізу» [1] психоаналітик вдається до такого поняття як дискурс (явище, притаманне сфері мовлення), розглядаючи та аналізуючи такі типи дискурсу як дискурс господаря, дискурс університету, дискурс істерика і аналітичний дискурс або дискурс (психо)аналітика. При чому ці поняття досліджуються в своїй діалектичній єдності, в протистоянні один одному і в виявленні взаємозв'язку між ними. Так Гріг Расел, дослідник творчості Ж.Лакана, вважає, що «Лакан схилився до думки, що дискурс господаря в його сучасній формі має бути представленим дискурсом університету. Цю необхідність він вбачав в тій ролі, яку відіграє бюрократія у капіталістичній системі: S2, знання як втілення сучасної бюрократії знаходиться в ній в домінуючій позиції агента. Таким чином, бюрократичний капіталізм володіє структурою дискурсу університету» [2].

В нашому дослідженні ми будемо використовувати лаканівський підхід до аналізу дискурсів в їх взаємодії, а саме перехрещення університетського дискурсу з історико-соціальним. Нашим завданням буде виявити види і типи лінгвокультурних репрезентації, які виникають в результаті такого взаємопроникнення і підкреслити їх роль у викладання іноземної мови. А саме ми проаналізуємо, які саме лінгвокультурні репрезентації французької мови запозичені в історичному дискурсі і який вплив вони мають на сучасний менталітет французів.

Перш за все з'ясуємо термінологічно, що ми розуміємо під поняттям – лінгвокультурні репрезентації. Першоджерельним було поняття соціальних репрезентацій, яке було запропоновано лінгвістом Московічі у 1961 році [3]. Воно належить до сфери психології і базується на ідеї співвідношення індивідуального і соціального, передбачає створення спільних знань та вірувань, створених в процесі пізнання реальності і притаманних певному колективу, соціальній групі і суспільству в цілому.

В подальшому це поняття розширювалося і доповнювалося іншими дослідниками. Для нас найбільш вдалим на сьогоднішній день є визначення Жоделе: це «форма суспільної свідомості, вироблена і сприйнята, що має на меті створення спільної реальності для певного соціального колективу».

І ці соціально вироблені знання, з одного боку, базуються на реальності, а, з іншого боку, їх можна розглядати як інтерпретацію цієї реальності. Вони виконують наступні функції:

- Функція знань
- Функція ідентифікації
- Функція співвідношення (з іншими групами)
- Функція цінностей

Соціолінгвістика оперує також поняттям соціолінгвістичних репрезентацій.

Маються на уяві фонологічні, лексичні, просодичні та ін. особливі прояви в мовленні певних соціальних груп чи населення виокремлених територій (patois). А також лінгвістичні явища, що знаходяться на перетині мови і культури і створюють лінгвістичні ідіоми, за якими стоять більші за своїм семантичним об'ємом поняття: Єлисейські поля, Собор Паризької Богоматері, круасан, багет тощо.

Об'єктом нашого дослідження є лінгвокультурні репрезентації. Лінгвокультурні репрезентації базуються на соціальних репрезентаціях, етнокультурних (зокрема історичних) реаліях, що формують національну ідентичність. Вони опосередковані мовою та використовуються в комунікації, набуваючи при цьому знакового, семіотичного характеру, розриваючи інколи зв'язок зі своїм референтом та набуваючи вторинних значень і функцій. Без їх вивчення неможливе якісне опанування французької мови як іноземної.

2. Дослідження лінгво-культурних репрезентацій

Розглянемо основні види таких репрезентацій, на яких базується сучасне уявлення про французьку націю. Так, згадуючи образ француза, у нашій уяві неодмінно з'являється людина в береті, часто на велосипеді і з багетом у руках. Або як ця кумедна бабця, яка втілює справжню французьку на карикатурі (мал1), неодмінно в береті і з сиром замість багета на фоні Ейфелевої вежі з іронічним надписом: «У 2050 році французька мова буде першою мовою в світі».

І цей надпис є також ілюстрацією до характеру французів, які вважають Францію найкращою країною, Париж – столицею світу і впевнені, що замість опанування ними іноземних мов всі мають вивчати французьку мову. Звідки – міжнародна організація Франкофонії, велика кількість Французьких Культурних центрів та Alliances

Françaises, які сприяють розповсюдженню французької мови та французької культури у світі. Що, безумовно, є позитивним моментом, який можна наслідувати іншим.

(мал. 1)

Так от саме глибинні характеристики французької нації привертають нашу увагу, оскільки саме на них базується менталітет сучасного француза, який не можна не враховувати у викладання французької мови.

3. «Nos ancêtres – Gaulois !» Наші пращури – Гали

3.1. Основні риси та характеристики

Основні характерні риси французів своїм корінням походять від їх пращурів – Галів. Так назвав кельтські племена Юлій Цезарь в своїх замітках «Про Галльську війну», які він написав під час завоювання сучасної території Франції і I столітті н.е. Це були схожі за своєю культурою але окремі язичницькі племена, які на той час володіли плавленням металу, мали добру зброю і були завзятими воїнами. Саме їх запальний характер та руде довге волосся асоціювалося у римлян з образом півня (gallus («півень») = Gallus («галл»). І зараз ми можемо побачити півня на багатьох зображеннях, пов'язаних з французами, Францією, французькою культурою. Як і гали французи мають запальний та завзятий характер, що часто сприяє їхнім перемогам у спортивних змаганнях. Вважається, що саме від галів походить їх любов до м'ясних страв. Відомо, що у французів є чотири види прожарки м'яса: bleu, saignant, à point, bien cuit. При чому, якщо ви замовите останній ви повністю втратите повагу офі-

ціанта. М'ясо обов'язково має бути якщо не з кров'ю, то хоча б з рожевим соком.

Французи настільки прив'язані до ідеї зв'язку зі своїми пращурами галами, що на противагу побудованому під Парижем Диснейлендом, створили аналогічний парк, але з персонажами коміксів про дотепних галів, що борються з римлянами – Астеріксом, Обеліксом та ін.

(мал. 2)

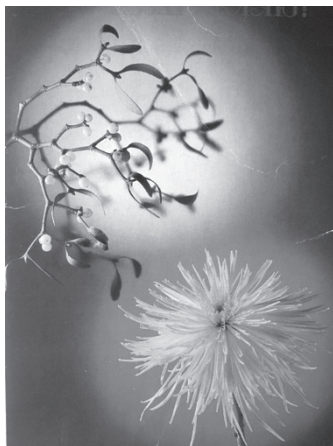
Цікавим є той факт, що коли президент Французької республіки Е. Макрон у своїй промові в 2021 році розкритикував французів за їх впертий гальський характер [5], це не пройшло непоміченим і викликало певну реакцію обурення в інтернеті, що знайшло своє відображення в даному малюнку, розповсюдженому в мережах інтернету.

(мал. 3)

3.2. Традиції

Саме за часів Галії закладалися сучасні традиції французів, ключ до яких може підібрати хіба спеціаліст з історії Франції. На лекціях з лінгвокраїнознавства пропонуємо студентам розшифрувати, якому святу присвячена листівка (мал. 4)

(мал. 4)

Перша підказка – хризантема. Для французів це – квітка, яку ніколи не дарують. Це квітка мертвих, яку несуть на кладовище родичам в День всіх святих – 1 листопада. В ніч з 30 жовтня на 1 листопада, вважалося в давнину, зникає бар'єр між світом мертвих і світом живих. Для друїдів, кельтських жреців, це була особлива ніч, в яку вони святкували Новий рік і зрізали срібним серпом гілки омели, яка на їх думку була наділена магічними якостями, що в цей день мали особливу силу (мал. 5).

(мал. 5)

Таким чином, художник зашифрував цією листівкою поздоровлення з Новим роком. І у французів і досі залишається традиція прибивати над дверима на новий рік гілочку омели над дверима і ставати під неї, примовляючи: «Гілка омели, принеси нам щастя».

4. Події і персоналії

Частиною національної ідентифікації у французів є певні історичні постаті і події, які стали знаковими.

Так, якщо повертатися до Галів, то такою постаттю є Верцингеторікс, вождь арвернів, галльського племені, яке чинило супротив Юлію Цезарю, але потерпіло поразку і здалося Юлію Цезарю.

(мал. 6)

Але тим не менш, Верцингеторікс став символом такого супротиву, а регіон Овернь, назва якого походить від назви арвернів, є регіоном, який найбільше протистоїть глобалізації, відстоює традиційні цінності і культуру. Саме там народився Жозе Бове, який організував і очолив потужний рух боротьби з ГМО, неправильним швидким харчуванням та іншими негативними проявами цивілізації. Саме від Вецингеторікса були утворені імена гальських героїв коміксів: Астерікс – це *astérisque* (зірочка в тексті) + суфікс – *ix*; Обелікс – це *obelisque* + суфікс – *ix*.

Ми розмістили мал. 6, який ілюструє момент капітуляції Верцингеторікса, щоб проаналізувати ще один цікавий феномен французького навчального дискурсу – вивчення історії, особливо в рамках шкільної програми, базується на знакових малюнках-легендах, які закладаються в пам'ять учням і слугують потім певними орієнтирами і відправними точками для певних епох і подій.

Так образ Святого Людовіка для французів асоціюється з картинкою доброго і справедливого короля. Який сидить під дубом

і чинить справедливий суд, захищаючи скривджених і нужденних (мал. 7)

(мал. 7)

Якщо іноземний турист потрапить у французьке місто Суасон, він буде здивований незвичайним фонтаном, в якому вода виливається з розколотої чаші. (мал. 8)

(мал. 8)

Цей фонтан пов'язаний ще з одною легендою-замальовкою, присутньою у підручниках з історії Франції, починаючи з середніх класів, яка слугує ілюстрацією до жорсткого і непохитного характеру одного з перших королів франків, найвідомішого представника династії Меровінгів – Хлодвіга. Оскільки за цих давніх часів вся здобич розподілялася серед воїнів, одному з воїнів потрапила церковна чаша, з розграбованої церкви. Єпископ цієї церкви надіслав попро-

сив Хлодвіга повернути чашу йому. У відповідь франкський король повелів послам слідувати за ним в Суасон, де мав відбуватися за військовими звичаями франків рівноправний поділ здобичі, і обіцяв повернути чашу в тому випадку, якщо вона дістанеться йому. І от коли військо прибуло в Суассон, всю здобич склали посередині, і Хлодвіг звернувся до франків з проханням віддати крім його частки ще цю чашу. Всі воїни погодились, крім одного, який розрубав цю чашу своєю сокирою. Проте один запальний воїн, незадоволений бажанням Хлодвіга забрати більше, ніж йому належало б взяти по праву, розрубав чашу своєю сокирою, вигукнувши: «*Ти отримаєш звідси тільки те, що належить тобі за жеребом*». Всі були вражені його зухвалістю, проте король, заचाївши в душі глибоку образу на солдата, ніяк на це не відреагував. Він взяв розрублену чашу та передав її послам єпископа. Рік потому під щорічних зборів франкських вояків, на якому вони зобов'язані демонструвати, наскільки справно стежать за своєю зброєю, Хлодвіг обходив ряди франків. Коли він підійшов до воїна, що розрубав Суассонську чашу, король висловив незадоволення станом його зброї. Він вирвав у солдата його сокиру і кинув її на землю. Коли той нахилився, щоб підняти її, Хлодвіг розрубав йому голову надвоє зі словами: «*Ось так і ти вчинив з тією чашею в Суассоні*».

(мал. 9)

(мал. 10)

Знаковими можуть бути також не тільки історичні персоналії, а певні події. Так велике значення для французів мала битва Карла Мартела при Пуатьє, в результаті якої він зупинив навалу сарацинів на Францію. Ця подія також ілюструється певним класичним малюнком. (мал. 11)

Для французів вона стала настільки важливою, що підписання договору про зупинення японської експансії у Францію відеоманітофонів відбулося саме у місті Пуатьє. Саме вибір цього міста для

цієї події вважає знаковим і не випадковим французький фахівець з соціолінгвістики Анрі Буає [6].

(мал. 11)

5. Соціокультурна ідентифікація

Часто певні соціо-культурні стереотипи експлуатуються політичними діячами для створення певного іміджу. Так Наполеон Бонапарт, проголосивши себе імператором, намагався підкріпити цей образ паралелями з його попередниками, примірюючи до себе їх образ та експлуатуючи при цьому відомі історичні асоціації. За часів його правління в побут активно вводиться стиль ампір, що імітує стиль одягу і меблів періоду Римської Імперії. В Парижі будується церков Мадлен (мал. 12), яка є копією залишків античного храму (Maison sacrée) в Німі (мал 13) періоду римської імперії.

(мал. 12)

(мал. 13)

У Франції будуються триумфальні арки (мал. 15) на кшталт тих, через які проходили римські імператори і які теж можна віднайти на півдні Франції (мал. 14)

(мал. 14)

(мал. 15)

Дуже прозорою є також паралель між картиною коронації Карла Великого (мал. 16) і картиною Давіда, на якій зображена коронація Наполеона Бонапарта (мал. 17). Так останній за рахунок вже існуючих в уяві французів соціокультурних репрезентацій стверджував свою імператорську велич. Тільки на останньому імператор ще й сам проводить коронацію в імператриці своєї дружини Жозефіни. Художник відобразив саме цей момент, підкреслюючи на догоду імператору його всемогутність, яка перевершує навіть служителів церкви.

(мал. 16)

(мал. 17)

Ще одна історична постать, яка стала символом багатьох поколінь – це Жанна д'Арк. Для французів вона уособлює перемогу, визвольних рух і нескореність французького духу. Так, на обкладинці книги (мал.18), яка оповідає біографію Жани, французька героїня надихає французьке військо часів франко-прусської війни [7].

На сьогодні Жанна д'Арк стала символом Національного фронту у Франції, оскільки для цієї політичної партії вона уособлює незалежність країни та її протистояння зовнішньому впливу [8].

(мал. 18)

6. Аналіз історичних висловлювань

Цікавим соціокультурним феноменом стали вирази історичних осіб. Прив'язані до певної історичної події чи особистості, вони з часом трансформувалися у фразеологізми, а деякі з них пройшли свою семантичну еволюцію. До таких виразів належать знамениті фрази «Париж коштує меси» (Генріх IV), «Після мене хоч потоп» (Людвік XIII), «Курка у горщику» (Генріх IV). Останній вираз, що мав уособлювати забезпечення народу достатку та щасливого життя вдало був використаний у заголовку в одній з французьких газет у 1997 році – «Depuis la poule au pot on n'a pas fait mieux» (Після курки у горщику так нічого кращого і не зробили). Розшифрування цієї фрази, безумовно, вимагає для людини, що вивчає французьку мову, знання первинного сенсу фрази і історичного контексту, в якому вона з'явилася.

Так певну еволюцію пройшов і лозунг «Touche pas à mon pote!», який означав – «Не чіпай мого друга!» і означав протидію расизму (мал.19). На сьогодні він значно розширив своє значення і використовується в різних контекстах. Так він може означати лозунг захисту тварин – Не чіпай мого чотирилапого друга (мал. 20), або використовуватись автором статті в заголовку – «Не чіпай мої історичні пам'ятники» [9].

(мал. 19)

(мал. 20)

7. Висновки

Таким чином, ми бачимо, що створені в історичному контексті лінгвокультурні репрезентації відіграють значну роль в формуванні національної ідентичності, самоусвідомлення і менталітету французької нації. Без їх урахування в курсах викладання французької мови неможлива підготовка високопрофесійного і компетентного фахівця.

References:

1. Lacan J. (1991). Le Séminaire, livre XVII, L'Envers de la psychanalyse, Paris, Seuil. p. 132
2. G. Russel. (2001). Discourse // Compendium of Lacanian Terms, New York. p. 68
3. Moscovici, S. (1961). La psychanalyse, son image, son public. Paris, PUF.
4. Jodelet D. (1989). Représentations sociales : un domaine en expansion in Jodelet (ed) Les représentations sociales. Paris. Presses Universitaires de France. p. 36.
5. <https://www.agoravox.fr/tribune-libre/article/du-maire-du-palais-a-lofficier-49808>
6. H., Boyer. (2003). De l'autre côté du discours. Recherches sur le fonctionnement des représentations communautaires, Paris, L'Harmattan. p. 27
7. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3733849/f10.item>
8. https://www.francetvinfo.fr/replay-radio/histoires-d-info/comment-jeanne-darc-a-ete-privatisee-par-le-front-national-1985-2015_1776401.html
9. <https://quid.ma/culture/ne-touchez-pas-a-mes-monuments-!-le-coup-de-gueule-de-gabriel-banon>

The Author

Iryna Lepetyuk
Candidate of Philological Sciences,
Doctor of the University of Montpellier III (France),
Associate Professor of the Department
of Romance Philology,
Educational and Scientific Institute of Philology
Taras Shevchenko Kyiv National University,
Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0512-0859>
E-mail: irina@prevalex.com

Abstracts

ІРИНА ЛЕПЕТЮК. Роль історичної пам'яті у формуванні лінгвокультурних репрезентацій сучасної французької мови. У статті використовується лаканівський підхід аналізу дискурсів в їх взаємодії, а саме перехрещення університетського дискурсу з історико-соціальним. Завданням дослідження є виявлення видів і типів лінгвокультурних репрезентацій, які виникають в результаті такого взаємопроникнення і визначення їх ролі у викладанні іноземної мови. Проаналізовано лінгвокультурні репрезентації, пов'язані з рисами і традиціями французів, історичними постатями та висловлюваннями видатних історичних осіб. Досліджено також які саме лінгвокультурні репрезентації французької мови впливають на сучасний менталітет французів.

Ключові слова: історична пам'ять, лінгвокультурні репрезентації, сучасна французька мова, Жак Лакан.

ИРИНА ЛЕПЕТЮК. Роль исторической памяти в формировании лингвокультурных репрезентаций современного французского языка. В статье используется лакановский подход анализа дискурсов в их взаимодействии, а именно перекрещивание университетского дискурса с историко-социальным. Задачей исследования является выявление видов и типов лингвокультурной репрезентации, возникающих в результате такого взаимопроникновения и определения их роли в преподавании иностранного языка. Проанализированы лингвокультурные репрезентации, связанные

с чертами и традициями французов, историческими фигурами и высказываниями выдающихся исторических личностей. Исследованы также, какие лингвокультурные репрезентации французского языка влияют на современный менталитет французов.

Ключевые слова: историческая память, лингвокультурные репрезентации, современный французский язык, Жак Лакан.

IRYNA LEPETIUK. Rola pamięci historycznej w kształtowaniu lingwokulturowych reprezentacji współczesnego języka francuskiego. W artykule wykorzystano Lacanowskie podejście do analizy dyskursów w ich interakcji, a właściwie przecięcia dyskursu uniwersyteckiego z dyskursem społeczno-historycznym. Celem przeprowadzonego badania jest określenie rodzajów i typów reprezentacji lingwokulturowych, które powstają w wyniku owego przenikania, oraz określenie ich roli w nauczaniu języków obcych. W ramach tego badania dokonano analizy reprezentacji lingwokulturowych związanych z cechami i tradycjami francuskimi, postaciami historycznymi oraz wypowiedziami wybitnych postaci historycznych. Ponadto zbadano, jakie reprezentacje lingwokulturowe wpływają na współczesną mentalność Francuzów.

Słowa kluczowe: pamięć historyczna, reprezentacje lingwokulturowe, współczesny język francuski, Jacques Lacan.